

3/23

Jens Galschiøt'a

İsmail sabah erkenden uyanmıştı. Rüyasında Nemrud'a direnen İbrahim'i görmüştü. Urfa'yı görmüştü. Tepenin başında oturmuş, "Ey Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster," diyordu, İbrahim. Dört kuş, dört dağın başında...Dört kuş: Güvercin, tavus, serçe, karga... Dört dağ: Tur, Cudi, Arafat, Sina ...

Hemen hazırlanıp bir kruvasan ve kahveyle kahvaltısını yaptı. Kruvasanı eline alıp ağzına yavaşça götürürken "ah bir Avrupalı bulsam da kruvasan kelimesinin bayrağımdaki hilalden geldiğini anlatıversem," diye iç geçirdi. "Sonra da "fertile croissant" tan bereketli hilale geçerdim, Sümer'den, Asur'dan Mezopotomya'dan, bahseder Göbeklitepe'nin havasını atar. Biraz zorlayıp yalandan kruvazör kelimesinin de buradan geldiğini uydurur, anlatıp dururdum."

Ah ama yalnızlık işte; küçük diyalogları beyinde kurgulayıp mutlu olma sanatı. Gülümsedi. Otelin giriş kapısının önünde kahvesiyle sigara içip, eşyalarını toplamak için odasına çıktı. Hamburg'a gitmek üzere otelden ayrıldı.

Editörümün haklı isyanı nedeniyle gönlüm hiçbir ayrılığa dayanamadığı için bitişik yazdığım -de -da'ları düzelteceğim derken, yoruldum. İsmail bundan sonra biraz da kendi anlatsın size yol hikayesini olur mu?

O bana İsmail dedi ama sen nasıl istersen öyle söyle.

Sen bana Arapça İsmail de, İbranice Yişmael de, ya da 'bana Ishmael de'. Ben de o vakit balina avına çıkayım. İsmimi anlamayanlara hep böyle anlattım, çünkü sen de muhakkak dinlemişsindir bu hikayeyi.

İlk ne zaman tutmuştum sevgilimin ellerini, en son hangi zamandı? Kılıç Arslan'ın ordusunda, İznik'te o şövalye sırtıma kılıcı soktuğunda son kez güzelliğini anımsadım. Ardımdan çok ağladı. Ruhum toprağa, suya, havaya, yağmura... Ah sevgilim, senin gözyaşlarına karıştı.

1491'de İspanya'dan o gemiye binip İstanbul'a, ona gidecektim oysa. 42'de Auschwitz yolunda yakıldığımda henüz dokuz yaşındaydım. Oysa ben şu insan ellerimle bulup sevecektim seni. Sen bana İshmael de desen olur, İsmail de Yişmael de. Hangi zamandı? Unutma, geçip giden zamandır sevgilim. Sarılıp ağladığımız o gece, beni bırakıp gitmiştin dediğinde hatırladık birbirimizi... Geçip giden zamandır sevgilim. Kaç coğrafyada aradım seni kaç zamanda.

Beytullahimli kadınların el işçiliği, beyaz zemin üzerinde yeşil kırmızı siyah çizgileri ile Filistin Bayrağına benzeyen poşumu boynuma dolayıp. Hamburg tren istasyonuna doğru yürümeye

başladım. O bayrak hem en büyük özgürlük hem en büyük tutsaklık simgesi değil mi? Kudüs'ten aldığımdan beri onu hiç yanımdan ayırmadım. Sadece simge ama sanki bana bir şeyler hatırlatıyor.

Hep böyle değil mi zaten? Bazı nesneler, insanlar, şehirler, neden diğerlerinden daha farklı senin için? Neden burayı çok sevdim diyorsun? Neden o uçaktan ilk indiğin anda bazı ülkelerde başka hissetmeye başlıyorsun? Bu sokaklar, gökyüzü bir yerlerden tanıdık geliyor dediğin oldu mu hiç senin de yeni bir şehre yaptığın ilk gezide. Belki bir şeyler hatırlatıyordur? Ah seni nerden hatırlıyorum? Pergamon'dan mı yoksa?

Hamburg adını duyduğum anda üşüdüğümü hissettiğim bu şehirden Vikinglerin ülkesine gidiyorum, Odense'ye. Bugün eski dostumla yeniden tanışacağım için heyecanlıyım. Jens Galschiøt'la. Bu dünyaya, şehirleri dolduracak heykeller bırakan koca bir sanatçıyla. İmparatorların gönlü olsun diye onların heykellerini yapan, tanrıları mutlu olsun diye onları tasvir eden nicelerinin günahları boynuna. Jens, insana derin bir sözü olan heykeller, direnen heykeller yaptı hep. İnsanın yüzüne vurdu, açlığını, köleliğini, boş vermişliğini. İnsan hatırladı mı? Onun da günahı boynuna.

"Bana aşk, para, inanç, şöhret, adalet yerine gerçeği verin," der Henry David Thoreau. Hakikati istiyorum. İşte Galschiøt'un

“Survival of the Fattest” heykeli her aklıma geldiğinde bunu söylüyorum. Kaldırın adliyelerin önünden Themis heykellerini, bize gerçeği verin diye bağırmak geliyor içimden. “Survival of the Fattest” i koyun.

Jens’e mail attığımda Berlin’deydim, iki gün sonra Hamburg’dan gelip sizi ziyaret etmek istiyorum demiş, kabul ettiğinde çok sevinmiştim. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin her odasına resmini soktuğum, o muhteşem eseri görmeye gidiyorum. Kelimelerin hiçbir gücü yok, sanat karşısında. Size nasıl anlatayım, tarif edeyim. Kelimelerim yetmez ki...O yüzden onunla kendin tanışmalısın.

3,5 metre yüksekliğinde bronz heykel, varlıklı şişman Batılı bir kadını, yoksul zayıf bir Afrikalı erkeğin omuzlarında otururken tasvir etmiş Jens. Kadın, adaleti simgeleyen bir terazi tutuyor, ancak kapalı gözleri, alttaki acıyı görmezden geldiğini gösteriyor sanırım. Heykelin kaidesinde şu sözler yazıyor: “Ben bir adamın sırtında oturuyorum. O, yüküm altında batıyor. Ona yardım etmek isterim. Tek yapmayacağım şey ise, sırtından inmek.”

Bense heykele her baktığımda, çölde deniz bilimi okur gibi hukuk okuyup, vaha arar gibi adalet arayan bir avukat olarak, ilk kendi Adalet Tanrıçamı gördüm ama. Danimarkalı Jens, Avrupa’nın tüketim açlığını fakir bir Afrikalının omuzlarına bindirip, modern Dünyanın zenginliğinin kaynağını göstermişti belki.

Ah insan... Efendiler, krallar, Tanrılar ve savaşlar yaratan insan...Yok ederek var olmaya adanan insan. Yok ederek yok olan

insan. İnsanın toprağı eşitlik, özgürlük ve adalet; suyu ise kardeşlik olmalı oysa.

Jens'e aslında neden gidiyorum bilmiyorsun.O da bilmiyor. Ona ya da heykeline olan hayranlığımdan sanıyorsunuz. Anna da bilmiyordu. İlk ben hatırladım. İlk ben uyandım. Onlar da bir gün hatırlayacaklar.

2008 in başıydı, hocamı arıyorum diye yola çıktım. Sonra çığlık geldi. Ardından o rüya, yok yok rüya değildi. Boston'da o gece. Buckminster Oteli 23 numarada, her şeyin açığa çıktığı o gece. Delilik der geçerler... Muhakkak bir ismini bulmuştur doktorlar. Gerçeklik çoğunluğun uzlaştığı en büyük yanılsama değil miydi? Sabırlı ol lütfen her şeyi anlatacağım sana. Şu yazar müsveddesini de aramızdan çıkardık nasıl olsa.

Hikayesini kendi anlatsın sanaymış... Lütfettin. Şimdi sana dokunmak için daha ne kaldı aramızda? Yüreğimi açarsam biraz daha senin de yüreğin ısınır mı? Kalabilir miyim çocuk benliğinle baş başa. İçindeki özle konuşabilir miyim? Bak biz bizyiz, bizi yarattığını zanneden o kalem sahibi de gitti... Bütün bunları yapmamın tek sebebi var. Sana hikayemi anlatırken içindeki çocuğun elini tutmalıyım.

2008'in başıydı, çok gençtim çok heyecanlıydım, yorulmamıştım daha. Vasatlığın çağında, insanlığın çölünde tükenmemiştim. Hayallerim vardı. Bir sabah yola çık dediler. Hocamı arıyordum. Bak seni buldum. Her şeyi anlatacağım sana, sabırlı ol. Hadi, kalkmak üzere tren. Jens'e gidelim. Daha kimler var

tanışacağımız? Hepimiz uyandık artık. Sana gerçeği anlatacağız. Hakikat mi o neydi? O işte.

Ben bu ülkenin tren istasyonlarına ve Avrupa'da tren yolculuğu yapmaya bayılıyorum. Bir ülkeden iç ülkeye demiş ya şair. Raylar bazen çocukluğuma uzanıyor, bazen oğlumun tatlı bakışlarına, özlemime, bazen hayallerime, düşüme, çoğu zaman can katıyor bana. Yolda doğmadım, ama yolda buluyorum kendimi. Her şeyin özünde yol değil mi hayat? O'ndan geldik O'na döneceğiz. Tüm vuslatların son bulacağı büyük günün özlemiyle bu sabah Hamburg'da uyandım. Peki ya zaman nedir? Zaman, O'na olan uzaklığımdır. Yol mutluluğun kendisidir, mutluluğa giden bir yol yoktur, değil mi? Hepimizin tek bir dokunuşla, iç içe yaratıldığı bir evrenin farkındayım. Bu beni O'na yaklaştırırken onun tüm yarattıklarını da hissetmemi sağlıyor.

Jens'e eski dostuma gidiyorum. O da hatırlayacak mı bir gün? Pasaportunuz lütfen diyen, uzun boylu mavi gözlü sarışın elf kızının sesiyle uyandım. Danimarka'ya hoş geldiniz... Çocukluğumda Ankara'da tanıştığım yabancıları sayardım. İlk tanıştığım Amerikalıya yol tarif etmiştim mesela. İlk tanıştığım Boşnak Elma'ydı. Savaştan kaçmıştı. İlk tanıştığım Polonyalı 23 Nisan'da gelen polka ekibinden bir kızdı. İlk tanıştığım Danimarkalı da bu elf kızı oldu. Şimdi ülkeleri de sayıyorum. Bu kadar kuzeye ilk kez geliyorum. Bütün kıtalarına gitmeliyim, bütün denizlerinde yüzmeliyim, gökyüzüne dokunmalıyım her şehrinde Dünya'nın.

Danimarka'ya ilk gelişim. İskandinavya'ya girer girmez seni hatırladım güzel ağacım. Yeni evime taşındığım günden beri seni izlemeyi ve hayal etmeyi çok seviyorum palmiye ağacım.

Önünde çam ağaçlarından oluşan küçük bir birlikle üst üste yığılmış, baktıkça beni nefessiz bırakan binalara karşı savaştığını düşünüyorum yine. Bana ve insanlığa nefes oluşuna şükrediyorum. Tanrımdan bana gelen nefese aracılık edişine şükrediyorum.

Benim bir de bilge ağaçlarım var biliyor musun? Keşke tanışsaydın onlarla. Ankara'da Farabi var. Mavi ladin. Hâlâ bilmiyorum Ankara'ya nasıl geldiğini. Boston'da Akçaağacım var. İlk ondan öğrendim, hayatın özünü. Doğayla konuşmayı ve onu dinlemeyi ilk o öğretti. Mojave Çölünde tanıştığım ağacım var sonra. Sekoya ormanlarında tanıştığım ağaçların kralı var.... Onları da anlatırım sana.

Olof Palme. Palme, İsveççe palmiye demek. O çok bilge ve cesur bir adamdı. Nazım! O tek ve hür bir ağaçtı, halkına orman olmayı anlattı. Kahpece öldürdüler onu da Kennedy gibi. Palmiye ağacım, o da senin gibi barış için savaştı. İskandinavya'nın eşit ve adil sokaklarında özgürce dolaşan, her bireyinin gülümsemesinde onun payını unutamayız.

Odense garının önündeki devasa bisiklet yığını dikkatimi çeken ilk şey olmuştu. Sonra da yüzüme vuran soğuk. Bir dahakine yazın gelmeliyim diye düşünmüştüm. Garın önünde duran Suriyeli ya da Iraklı esmer bir göçmene Jens'in bana yazdığı adrese nasıl gideceğimi sordum. Almanya'da olsa bu sahnede, herhangi bir şehrin merkez tren garının önünde Türkçe bilen birine rastlama ihtimalim vardı ama Odense'de böyle bir şansım olmadı. Bana hemen ilerideki belediye otobüsünü gösterdi. Sadece polis yapmamışlar bir de belediye otobüsü kullanıyorlar elf kızlarına. Bir tanesine de şoför koltuğunda rastladım, tekrar adresi söyledim.

Benden sonra birkaç kişi daha bindi ve hemen hareket ettik. Köşk bahçeli evlerin arasından ilerlemeye başladık. Garın civarında bir   arşı, kilise ya da meydan aradım ama göremedim. Hareket edip sağa döner dönmez hemen bir birinin benzeri sıra sıra bahçeli tek katlı evlerde oluşan mahalleler başladı.

    len saatleri olduğundan sanırım, sokaklar çok boş ve hareketsizdi. Bu şekilde on dakika kadar gittikten sonra otobüs durdu ve elf kızı seslendi, teşekkür edip indim. Araçtan henüz inmiştim, elimde yazan sokağın ismini gördüm karşımda, ne şans. Kocaman valizimi   eke   eke, karşıya geçmek üzereydim ki yağmur başladı.   iseleyen yağmurla sokağın sonuna doğru numaralara bakarak ilerlemeye başladım. Biraz sonra solda 23 numaralı garaın önünde Afrikalı gencin omuzlarında Adalet Tanrı  amı gördüm. Uzun uzun baktım, çevresinde bir iki minik adım attım. Sonra valizimi bırakıp üzerinde elimi gezdirdim. Sonra da adliyelerin önünde hayal ettim. O sırada Jens kapıyı a  arak aniden çıkıp gelmiş tuhaf misafirini izliyordu. Simsiyah tamirci tulumunun üstüne bir mont giymiş, kafasında kaynakçı gözlükleriyle şaşkın şaşkın bana bakıyordu.

Ona doğru yürüdüm ve sadece “Bay Jens,” dedim. Soğuk bir şekilde “Hoş geldiniz,” dedi. Elimi sıktı, “ıslanmayın, valiziniz,” dedi. Elini sıkıp, sarılmak üzere ona doğru yönelip vazgeçtim. Tabi ki Danimarkalılar ilk kez tanıştıkları insanlara sarılmıyorlardı. Hoş kırk yıllık dostlarına sarıldıklarını da sanmıyorum ya. Valizimi alıp, Jens’in hemen arkasından, atölyeden içeri girdik. Sonradan isminin Anders olduğunu öğrendiğim yardımcısına Danca bir şeyler söyleyerek soldaki ofisten içeri girip karşıdaki masaya oturdu. Ben de koca valizimle karşındaki ahşap sandalyeye oturdum.

Jens kafasındaki kocaman gözlüğü çıkarıp yanına koydu. Tekrar “hoş geldiniz,” dedi. “Kahve içer misiniz?” diye sordu. “Bu kadar genç olduğunuzu tahmin etmemiştim,” dedi. Onunla tanışmaktan ne kadar mutlu olduğumu söyleyerek başladım. O sırada Anders kahvelerimizi getirdi. Birbirini hiç tanımayan iki insan ne konuştuysa ondan konuştuk. Kısaca kendimi tanıttım, Şişman Tanrıçayla nasıl karşılaştığımı, sonra kartpostallara basıp meclise gönderdiğimizi anlattım. Brezilya’da bir protestoda kullanıldığını ve binlerce paylaşıldığını anlattı Jens, sonra da diğerlerini... İstanbul’dan yola çıkarken yanıma aldığım cephanelerim geldi aklıma. Kadıköy’den aldığım lokumlardan bir kutu çıkardım hemen. Bir süre sadece ben konuştum. Jens lokumları yavaş yavaş ve zevkle yerken beni dinliyordu. Viyana seferine giderken yeniçeri ocağından kimsenin aklına lokum götürmek neden gelmedi? Davalarım, hak mücadelesi için yaptıklarım. Avrupa’daki toplantılarımdan bahsettim. Kopenhag’a gidip, orada küçük bir grupta yapacağım toplantıyı anlattım.

Jens 3 ay Çorum’da kalmıştı. Eşi bir arkeologdu. Birlikte Türkiye’ye gelmişler. Gertrud Hattuşa ve Yazılıkaya’da devam eden bir kazıda çalışmış. Jens’te bir süre Çorum’da kaldıktan sonra, leblebi yemekten sıkılmış, Türkiye’yi gezmeye karar verip, neredeyse bütün Anadolu’yu gezmişti.

Jens benim güzel dostum, keşke sen de hatırlayabilsen beni...Aynı zekâ fışkıran o bakışlar aynı, o boncuk gözler. Hep yenerdin beni “dreidel”de. Anna da ne severdi seni.

Jens “Adalet eşitlik ve özgürlüğü hissetmek istiyorsanız çocuk parklarında zaman geçirin,.Ne güzel oynuyorlar ne güzel

paylaşıyorlar, dedi. Birden adalet eşitlik ve özgürlüğü hissetmek için kuzeye çıkmam yeterli oldu, diye cevap verdim. Ama Jens bana karşı çıktı: “Sadece sarışın çocukların oynadığı parklar değil dostum,” deyiverdi. Ah ne güzel dostum dedin Yonah.

O sıra birden poşumu göstererek, “Bakabilir miyim?” dedi. Ben de boynumdan çıkarıp verdim. Neden bu renklerde diye sorunca, anlattım. Kurşundan insanlığa ders olsun diye heykeller yapan güzel dostum. O mavi gözlerini kısıp, Gazze’de ki çocuklar için yapmak istediklerini anlatmaya başladı. İnsanlığın vicdanı ne kadar sağır olsa da duyacaklar bağırmaya, devam etmeliyiz anlatmaya. “Gel,” dedi, “atölyede sana üstünde çalıştığım son projemi göstereyim.” Metali nasıl işlediğini, soğutma havuzlarını gösteriyor bir yandan anlatıyordu. Elindekini karşısına fırlatan bir çocukla yerde yatan çocukları gördüğü heykelin başında durduk. Bu nedir diye sordum. Özellikle Hanuka’da ve Şabat günleri Yahudi çocuklar arasında, oynanan meşhur bir oyunmuş bu: Driedel, diye cevap verdi. “Biraz daha anlatsana küçük bir topaca benziyor,” dedim. Evet bende ilk defa Berlin’de bir müzede gördüm. Sonra’da araştırıp öğrendim.

Bak Yahudi çocuk onu karşıya doğru fırlatmaya hazırlıyor, sanki bir el bombası atar gibi. Yerde yatanlar da Filistinli çocuklar mı? Ne fark eder, bir çocuk sadece bir çocuk, dedi. Sol gözümünden bir damla yaş süzüldü.

Nes Gadol Haya Sham.

Orada büyük bir mucize oldu, anlamındaki bu cümlelerin baş harflerini doğru şekilde kazımıştı, Gimel, hey, shin.... Ama bir

yüzü boştu. Nun yoktu. Jens biliyorsun değil mi, üstündeki harflerin anlamını diye sordum. Biliyorum nun yok, yani Nes. Mucize Filistinli çocuklar uyanıp birlikte oynadıklarında olacak, dedi. Sağ gözümünden bir damla yaş süzüldü.

Yonah; Muranow'da son kez birlikte Hanuka'yı kutladığımız gece, bütün şekerlerimizi almasını sağlayan driedel topacını benliğinde saklamış oysa. Mucize benim seni bulmam sevgili dostum, bilmesen de. Jens keşke dört yüzüne de "Shin" harfini kazısaydın dedim. Anlamadım, Sham' mı dedi. Yok hayır, çocuk her attığında barış gelsin, Shalom, dedim. Jens'in mavi gözlerinde barışı gördüm. Yerushalayimi gördüm. Tur'u, Yonah'ı güvercini, gördüm. İbrahim'i gördüm.

Daha adil, daha eşit ve daha özgür bir dünya için çalışmazsak; doğacak çocuklarımız ve arkamızdan gelenler, daha zorba, karanlık ve yaşanmaz bir dünyaya doğacaklar, diye mırıldandı Jens. "Tam anlamadım, özür dilerim," dedim. Tekrar söyledi.

"İnsanın özünü unutup, bu vahşete razı olmasına sebep olan ne?" dedi sonra.

"Bu gezegende barış içinde yaşayıp, adil, eşit, özgür bir dünyayı yeniden inşa edebiliriz. Yapmamız gereken ilk şey birbirimizi affetmek. Neye inandığınızın, hangi dili konuştuğunuzun, hangi kandan geldiğinizin önemi yok. Ortak hukuka dayalı bir temel üzerinde bir dünya kurulabilir."

"Peki silahlar susmadan," dedim.

Jens, Olof Palmenin Vietnam için söylediği,

“Barış, sadece silahların susması değil, aynı zamanda adaletin ve eşitliğin sağlanmasıdır.” cümlesini söyleyiverdi ve ekledi.

“Yani barışın gerçek temeli adalet ve eşitlik öyle mi?” diye sordum. Elini omzuma koydu, “sence de öyle değil mi?” dedi. “Hadi gel içeri geçelim.”

Jens tekrar yerine geçip oturmadan çekmecesini açtı ve bir "driedel" topacını önüme koydu. Sen nereden biliyorsun, driedel'i. Harfleri bile fark ettin hemen. Musevi misin yoksa diye sordu? Gülümsedim. Bir kitap yazmaya çalışırken denk geldi sadece ordan biliyorum, dedim. Kabalık ettiğini düşündüğünü anladım mimiklerinden. Sonra da eski bir Nazi el bombası çıkardı. Heykeli yaparken kullandığın objeler değil mi, diye sordum. En az şişman tanrıça kadar etkileyici bir heykel demekle yetindim. Jens'in mavi gözleri “driedel” ve Nazi el bombası karşımda dururken ancak bunları söyleyebildim.

Driedel'i masasında çevirdi. Ahhhh o geceden sonra. Yaklaşık 80 yıl ve bir ömür sonra. Bir daha çevirdi. Nes Gadol Haya Sham. Nasıl oynanıyor biliyor musun? diye sordu. Topacı çevir, sana gelen yüzde, nun gelirse bir şey yapmıyorsun, gimel gelirse potu kazanırsın, hey yarısını alır, shin gelirse, şansına küs, pota bir şeker daha koyarsın, bu kadar basit dedim. Evet bende okudum, bu kadar basit diye tekrarladı ve çevirdi. Bin yıldır şanslı bu adam. Gimel. Jens bir kahkaha daha attı.

Jens “şışman tanrıça” mı diye güldü? “Survival of the fittest”, yani güçlü olan ayakta kalır deyiminden ürettiği ismin güzel ama uzun olduğunu söyledim, ne yapıyor olursa olsun bir sanatçıyı asla eleştirmemem gerektiğini bana bir daha hatırlatan bakışlarla bana baktı, sol omzunu öne doğru hafifçe kıpırdatarak, dudaklarını büktü.

Kahvemi içerken Jens’i dinliyordum. Jens’in lokum kutusuna attığı öksüz çocuk bakışını fark edince, evet bir kutu daha bırakayım diye düşündüm.

Henüz daha bir saat önce o soğuk insan gitmiş, bana heyecanla eserlerini anlatıyordu. Bak bu heykeli Çin’de ki işçiler için yaptım. Bunu Tayland’daki hayat kadınları için. Bu domuz kafalı adamlar toplumdaki hoşgörüsüzlüğü anlatmak için yapıldı. Şurada gördüğün kutup ayısı küresel ısınmaya karşı. Tek tek anlattı önünde açtığı portfolyodan.

Jens bu dünyayı yöneten nedir diye sordum. “Bu dünyayı yöneten hepimizin içindeki açlığın ve kötülüğün toplamıdır.” diye cevap verdi. “Bu dünyayı yöneten diğer kuvvet kitlelerin sessizliğidir. Her şeye rağmen sessiz kalınacağın bilinmesidir.” diye devam etti. Sonra yerinden kalktı, hemen arkasında yer alan dolabın üstündeki küçük bir “şışman adalet tanrıçası” heykelinin elindeki teraziye dokunarak; “Tüketmenin kendisi ibadet olmaktan çıkıp din haline geldiğinde ki az kaldı. Alışveriş merkezleri ibadethanelerimiz, Tanrımızsa doyuramadığımız açlığımız olacak...” diye bitirdi sözlerini.

Biraz daha sohbet ettik sonra, Türkiye’den, Türkiye’deki siyasetten. Eşiyle birlikte kaldığı zamanlardan. Çok şey biliyordu

Türkiye hakkında. Bir ara gözümü kararttım. Jens seve seve yapardı bir tane daha ama ben kimseyi ikna edebilir miydim? Ah ne yakışırdı, “Survival of the fattest” Çağlayan Meydanı’na. Bunu ona hiç açmamaya karar verdim. Gezdiğim ülkelerden bahsettim ona bir hayli Amerikalılar hakkında dedikodu yaptık sonra. Buraya gelişimin üzerinden 2 saat geçmişti. Artık gitmeliydim. Jens’e beni kabul ettiği için tekrar teşekkür ettim. Beraber ayağa kalktık. Atölyede küçük bir gezi daha yaparken, Jens Anders’e tekrar seslendi. Sizi gideceğiniz yere kadar bırakacak, Anders dedi. Teşekkür ettim.

Bana eserlerinin olduğu portfolyodan bir tane, sonra bir kaç broşür, kitapçık, kocaman bir afiş, bağırان çinli bir maden işçisini betimleyen küçük metal bir heykel verdi. En sonunda da elinde oynadığı “driedeli.” Bu sende kalsın genç dostum dedi. Kendisini ziyaret ettiğim için teşekkür ederek, şimdi nereye gideceğimi sordu. Yarın sabah Kopenhag’ta bir toplantım olduğunu söyledim. Anders sizi gara bıraksın ordan Kopenhag’a rahatça gidebilirsiniz, dedi. Elimi dostça tuttu, kapının önüne geldiğimizde. Anders arabayla kapının önüne kadar yaklaşmıştı. O an valizimi içeri de unuttuğumu hatırladım. Ofise doğru hareket ederek valizimi almaya gitmek için hareketlenecekken, Jens elimi sıktı ve Anderse seslendi. Anders valizimi almaya gidip arabaya yerleştirirken, son kez “şişman tanrıçama” doğru gittik beraber, yağmur dinmişti. Anders, bir fotoğrafımızı çekti, telefonumla. Ben, Jens ve Şişman tanrıça. Tekrar vedalaştık, Anders’in yanında ki koltuğa oturdum.

Kısa bir yolculuktan sonra, Odense Garına geldik. Yolda Anders’le konuşmadık. Teşekkür ettim, valizimi aldım. Anders arabaya binip uzaklaşırken, ona baktım. Elimde kalan hediyelerimi valizime koydum. Driedeli elime aldım. Gişeye doğru yürüdüm. Ne şans! Beş dakika sonra gelecek trenden bilet aldım.

Trene bindikten sonra. Cama kafasını dayamış, driedel elinde uyuya kalmıştı İsmail. O geceyi düşündü. Yonah, Anna ve diğer çocukları düşündü. Varşova Gettosu’nun tüm sakinlerinin ve sonra da insanlık tarihinin hiç unutamayacağı gecelerden birini hatırladı. Hanuka’nın ilk gecesi idi.

İşte bir bahane bulup Anna’yla tanıştıktan sonra Jens’le de tanışmıştı. Hanuka’da yakılan dokuz kollu şamdanın tam ortasındaki mumun adı şamaştır. Önce şamaş yakılır. Şamaş her gün yanar ve sırasıyla diğer mumları yakar. İsmail kendisini şamaşa benzetti. Bir mum daha yaktım, dedi. Ne güzel gündü, diye düşündü. Jens’le konuştuklarını zihninden geçirdi. Driedeli önündeki masaya koydu çevirdi. Sham. Shalom diye düzelttiği geldi aklına. Sham ile shalom arasında sadece bir “el” harfi var. İbranice de “-el” “Tanrı demektir. Mikhael, Yismael, Yisrael kelimelerinin hepsinde “el” eki tanrı demektir. Yisma duymak, Yisma- el , Tanrı duydu ya da duyacak, Yisra - el; Tanrıyla mücadele eden demektir. O halde Sham kelimesine yani yer anlamına gelen, El ekleyince barış, shalom, oluyorsa. Barış ancak Tanrı’nın olduğu yer demektir. Öyleyse ben

insana barış yok mu yer yüzünde ? Bu dünyada barış yalnızca bir ütopya mı? Bir rüya mı? Kudüs'te İsraili ve Filistinli, Yahudi ve Müslüman. Vazgeçtim. Hangi renkte, dinde, dilde olduğuna bakmadan herhangi bir yerinde dünyanın, bütün çocukların beraber oynadığı o gün yalnızca bir rüya mı ? Ah keşke bir mucize olsa.

Nes Gadol Haya Sham.